

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัล¹

ร้อยตำรวจเอกวิโรจน์ พรประพจน์²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของสินทรัพย์ดิจิทัล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความหมาย ความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัล เนื่องจากในยุคที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมการเงิน พัฒนาอย่างรวดเร็ว สินทรัพย์ดิจิทัลได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในระบบเศรษฐกิจ ไม่เพียงแต่การระดมทุน แต่ยังครอบคลุมถึงการเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ชำระเงิน การลงทุน และการซื้อขายบนศูนย์ซื้อขายสินทรัพย์ดิจิทัล ซึ่งพัฒนาบนเทคโนโลยีบล็อกเชนที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไปสินทรัพย์ดิจิทัลนั้นไม่มีตัวตนอยู่ในรูปแบบของรหัสคอมพิวเตอร์ ไม่สามารถสัมผัสจับต้องได้ การเติบโตของสินทรัพย์ดิจิทัลในช่วงแรกเผชิญความไม่แน่นอนทางกฎหมายและความเสี่ยงต่อเศรษฐกิจและการเงิน จนนำไปสู่การออกพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 ซึ่งกฎหมายฉบับนี้มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดให้มีการกำกับและควบคุมการประกอบธุรกิจ และการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัลโดยเฉพาะ

แม้การออกพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 จะช่วยความชัดเจนในหลายด้าน แต่การควบคุมและกำกับดูแลโดยใช้กฎหมายดังกล่าวยังมีลักษณะจำกัด กล่าวคือ เป็นการควบคุมและกำกับดูแลเฉพาะตัวกลางและผู้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัล ซึ่งยังไม่ครอบคลุมถึงกรณีที่มีการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลโดยบุคคลทั่วไปหรือการทำธุรกรรมโดยไม่ผ่านตัวกลาง นอกจากนี้ การใช้สินทรัพย์ดิจิทัล เช่น คริปโทเคอร์เรนซี มีความคล้ายคลึงกับการใช้สื่อกลางในการแลกเปลี่ยน เช่น การนำไปชำระค่าสินค้าหรือบริการ หรือแลกเปลี่ยนเป็นเงินตราสกุลต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม มาตรการที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่สามารถรองรับการใช้งานได้อย่างครอบคลุม จากการศึกษาทำให้ทราบว่าปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัล สรุปได้ดังนี้

ประการแรกคือ ปัญหาเรื่องสถานะทางกฎหมายของสินทรัพย์ดิจิทัล ตามพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 มาตรา 3 ได้กำหนดนิยามของ "สินทรัพย์ดิจิทัล" ว่าหมายถึง คริปโทเคอร์เรนซีและโทเคนดิจิทัล พร้อมทั้งได้ให้คำนิยามในเชิงการกำกับดูแลธุรกิจที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน แต่ไม่ได้ระบุสถานะของสินทรัพย์ดิจิทัลว่าเป็น "ทรัพย์สิน" หรือ "ทรัพย์สิน" ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งถือเป็นกฎหมายพื้นฐานในการกำหนดสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน รวมถึงการดำเนินคดี

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสินทรัพย์ดิจิทัล โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์สุเมธ จานประดับ และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สลิล สิริพิฑูร และ ดร.พิรพงศ์ จงไพศาลสกุล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาญาเกี่ยวกับทรัพย์สินด้วย ส่งผลให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากขาดความชัดเจนและต้องอาศัยการตีความที่อาจแตกต่างกัน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 บัญญัติว่า "ทรัพย์สิน" หมายถึง วัตถุที่มีรูปร่าง ซึ่งแตกต่างจากลักษณะของสินทรัพย์ดิจิทัลที่เป็นเพียงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ไม่มีรูปร่างทางกายภาพ แต่เมื่อพิจารณามาตรา 138 ที่ขยายความหมายของ "ทรัพย์สิน" ให้ครอบคลุมถึง "วัตถุไม่มีรูปร่างที่มีมูลค่าและอาจถือเอาได้" จะเห็นว่าสินทรัพย์ดิจิทัลมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับนิยามนี้ กล่าวคือ แม้จะไม่มีรูปร่าง แต่สินทรัพย์ดิจิทัลมีมูลค่าทางเศรษฐกิจ สามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยน เก็บรักษา และถือครองได้ คุณลักษณะเฉพาะของสินทรัพย์ดิจิทัลที่พัฒนาบนเทคโนโลยีบล็อกเชน ทำให้แต่ละหน่วยของสินทรัพย์ดิจิทัลมีเอกลักษณ์ ไม่สามารถปลอมแปลงได้ การทำธุรกรรม เช่น การซื้อขายหรือการโอนสินทรัพย์ดิจิทัล จะถูกบันทึกในระบบบัญชีแยกประเภท (Distributed Ledger) ซึ่งโปร่งใสและตรวจสอบย้อนหลังได้ อีกทั้งการถือครองสินทรัพย์ดิจิทัลต้องผ่านบัญชีหรือกระเป๋าเงินอิเล็กทรอนิกส์ (Digital Wallet) ที่มีระบบรักษาความปลอดภัยเฉพาะบุคคล ซึ่งผู้ถือครองมีสิทธิในการใช้งาน โอนย้าย หรือจำหน่ายสินทรัพย์ดังกล่าวได้ตามความประสงค์ จากลักษณะเหล่านี้ แม้สินทรัพย์ดิจิทัลจะไม่มีรูปร่าง แต่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สามารถถือครอง โอนย้าย และใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจได้ จึงมีคุณสมบัติตรงตามนิยามของ "ทรัพย์สิน" ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 โดยไม่จำเป็นต้องกำหนดนิยามเพิ่มเติมในกฎหมายเฉพาะ อย่างไรก็ตาม การแยกประเภทของทรัพย์สินในมาตรา 137 และ 138 อาจส่งผลต่อการดำเนินคดีเกี่ยวกับความผิดทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงหรือกำหนดแนวทางเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับการใช้งานสินทรัพย์ดิจิทัลในปัจจุบัน

ประการที่สอง ปัญหาการไม่มีฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่กระทำต่อสินทรัพย์ดิจิทัล แม้พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 จะกำหนดกรอบการกำกับดูแลธุรกิจที่เกี่ยวข้องไว้ แต่กฎหมายดังกล่าวกลับไม่มีบทบัญญัติที่รองรับฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่กระทำต่อสินทรัพย์ดิจิทัลโดยตรง โดยกฎหมายฉบับนี้เน้นกำกับเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ เช่น กรรมการหรือผู้จัดการของนิติบุคคล ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 89 โดยครอบคลุมเพียงสองฐานความผิด ได้แก่ ความผิดฐานฉ้อโกงตามมาตรา 82 และความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินตามมาตรา 85 ขณะที่บุคคลภายนอกที่กระทำการ เช่น การลักทรัพย์ ยักยอก หรือรับของโจรที่เกี่ยวข้องกับสินทรัพย์ดิจิทัล ไม่อยู่ในกรอบที่กฎหมายนี้ครอบคลุม ส่งผลให้เกิดช่องว่างในกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยในลักษณะ 12 ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน กำหนดให้วัตถุแห่งการกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ต้องเป็น "ทรัพย์สิน" ตามนิยามของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 ซึ่งหมายถึงวัตถุที่มีรูปร่าง ในขณะที่สินทรัพย์ดิจิทัล เช่น คริปโทเคอร์เรนซีหรือโทเคนดิจิทัล เป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่มีรูปร่างทางกายภาพ จึงไม่อาจจัดอยู่ในขอบเขตของนิยามนี้ แม้ว่ามาตรา 138 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะให้คำนิยาม "ทรัพย์สิน" ที่ครอบคลุมวัตถุไม่มีรูปร่างที่มีมูลค่า แต่การตีความในทางปฏิบัติยังขาดความชัดเจนและส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายที่ไม่สามารถใช้กฎหมายอาญาคู่ครองสิทธิได้อย่างเต็มที่ จึงมีปัญห

ว่าการที่กฎหมายมิได้บัญญัติโทษทางอาญาให้หมายรวมถึงบุคคลภายนอก ทั้งในส่วนของผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายซึ่งเป็นเจ้าของสินทรัพย์ดิจิทัล และการที่กฎหมายมิได้บัญญัติเพิ่มเติมฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งได้แก่ ความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ กรรโชกทรัพย์ รีดเอาทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ยักยอก รับของโจร และทำให้เสียทรัพย์เพิ่มเติมเข้าไปในฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ที่กระทำต่อสินทรัพย์ดิจิทัล บทบัญญัติดังกล่าวจึงยังไม่อาจคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายที่ได้รับการกระทบสิทธิได้อย่างดีเท่าที่ควร เนื่องจากการกระทำของบุคคลใดจะเป็นความผิดทางอาญาที่ต่อเมื่อการกระทำนั้นมีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด จึงทำให้ผู้เสียหาย อาจไม่ได้รับความคุ้มครองตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

ประการที่สาม ปัญหาการชำระหนี้ด้วยคริปโทเคอร์เรนซี เนื่องจากกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501 และพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 ไม่ได้บัญญัติรองรับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีเป็นสื่อกลางในการชำระหนี้ได้อย่างชัดเจน พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501 กำหนดว่า "เงินตรา" หมายถึงเฉพาะเหรียญกษาปณ์และธนบัตรที่ออกโดยรัฐเท่านั้น ทำให้คริปโทเคอร์เรนซีไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเงินตราตามกฎหมาย ส่งผลให้ไม่สามารถใช้ชำระหนี้ได้ โดยชอบด้วยกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ตามหลักเสรีภาพในการแสดงเจตนา คู่สัญญาสามารถตกลงกันได้ว่าจะใช้คริปโทเคอร์เรนซีในการชำระหนี้ โดยถือว่าเป็นการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สินไม่ใช่หนี้เงิน การตกลงดังกล่าวมีผลผูกพันตามกฎหมายหากไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี แต่ปัญหาสำคัญที่ตามมาคือความผันผวนของมูลค่าคริปโทเคอร์เรนซี ซึ่งมูลค่าขึ้นอยู่กับกลไกตลาดโลกและการเก็งกำไร ทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการกำหนดราคาหรือมูลค่าที่เหมาะสมในขณะชำระหนี้ แม้ว่าในทางปฏิบัติคริปโทเคอร์เรนซีจะสามารถใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนได้ หากมีการตกลงระหว่างคู่สัญญา แต่ปัญหาความไม่เสถียรของมูลค่าและการขาดมาตรการกำกับดูแลอย่างชัดเจน อาจก่อให้เกิดข้อพิพาททางแพ่ง หรือความเสี่ยงต่อการกระทำความผิดต่อทรัพย์ที่กระทำต่อสินทรัพย์ดิจิทัล ดังนั้นการออกกฎหมายหรือกรอบกฎหมายที่เหมาะสมเกี่ยวกับการใช้คริปโทเคอร์เรนซีจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้ใช้งานและรองรับการทำธุรกรรมในยุคดิจิทัลได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

จากการศึกษาค้นคว้ามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาเรื่องสถานะทางกฎหมายของสินทรัพย์ดิจิทัล ตามพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 ไม่ได้บัญญัติสถานะทางกฎหมายของสินทรัพย์ดิจิทัลไว้ชัดเจนว่าเป็น “ทรัพย์” หรือ “ทรัพย์สิน” ตามนิยามในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 และ 138 ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในการตีความและการบังคับใช้กฎหมาย ทั้งในแง่สิทธิทางแพ่งและคดีอาญาเกี่ยวกับทรัพย์ ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในเรื่องนิยามของสินทรัพย์ดิจิทัล โดยบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 3 ในส่วนของนิยามของสินทรัพย์ดิจิทัลใหม่เป็น

มาตรา 3 มีการแก้ไขกฎหมาย ดังนี้

“สินทรัพย์ดิจิทัล” หมายความว่า ทรัพย์สินอันประกอบด้วย คริปโตเคอเรนซีและโทเคนดิจิทัล”

2. ปัญหาไม่มีฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่กระทำต่อสินทรัพย์ดิจิทัล ตามพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 จะกำกับดูแลธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล แต่กลับไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับฐานความผิดทางอาญาที่กระทำต่อสินทรัพย์ดิจิทัล เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์หรือยักยอกทรัพย์ ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา กำหนดให้วัตถุประสงค์แห่งการกระทำความผิดต้องเป็น “ทรัพย์” ยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 ที่จำกัดเฉพาะวัตถุมีรูปร่างเท่านั้น ขณะที่สินทรัพย์ดิจิทัลเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่มีรูปร่าง แต่มีมูลค่า มีราคาและอาจถือเอาได้ ตามความหมายของทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138

ผู้ศึกษาเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมใน พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 ในเรื่องการกำหนดฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินเพิ่มเติมไปในหมวด 8 ว่าด้วยโทษทางอาญา เพื่อให้ครอบคลุมทุกฐานความผิด และกำหนดนิยามของ สินทรัพย์ดิจิทัลใหม่ ในมาตรา 3 ว่า สินทรัพย์ดิจิทัล หมายถึง ทรัพย์สินอันประกอบด้วย คริปโตเคอเรนซีและโทเคนดิจิทัล

3. ปัญหาการชำระหนี้ด้วยคริปโทเคอร์เรนซี ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในเรื่องการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลในการชำระหนี้ โดยการบัญญัติห้ามมิให้มีการใช้สินทรัพย์ดิจิทัลเป็นสื่อกลางในการชำระหนี้เป็นอันขาด ข้อตกลงระหว่างคู่สัญญาที่มีการตกลงให้สามารถนำสินทรัพย์ดิจิทัลมาใช้เป็นสื่อกลางในการชำระหนี้ ให้ถือว่าข้อตกลงนั้นใช้ไม่ได้ ข้อตกลงดังกล่าวถือเป็นโมฆะ เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ขัดต่อกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 และขัดต่อพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501 มาตรา 9

มาตรา 9/1 มีการเพิ่มเติม ดังนี้

“มาตรา 9/1 ข้อตกลงใดที่กำหนดให้ใช้สินทรัพย์ดิจิทัลในการชำระหนี้ ข้อตกลงนั้นถือว่าเป็นโมฆะ”

เอกสารอ้างอิง

กษิดิศ ทองวิเศษสุข. “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน โดยใช้ระบบบิทคอยน์.”

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2558.

กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม และศูนย์วิจัยกฎหมายและการพัฒนา คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โครงการศึกษาเรื่องการบังคับคดีกับสินทรัพย์ดิจิทัล. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561.

เกียรติกร เทียนธรรมชาติ. “อิทธิพลต่อการตัดสินใจยอมรับใช้เงินดิจิทัล(บิทคอยน์) ของผู้บริโภคกลุ่ม

Millennials ในกรุงเทพมหานคร.” การค้นคว้าอิสระสาขานโยบายและการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561.

จิต เศรษฐบุตร. คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่งลักษณะทั่วไปแห่งหนึ่ง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ธรรมศาสตร์
ท่าพระจันทร์, 2519.

ณัทชัย สุขเสนา. มาตรการกำกับดูแลเงินสกุลดิจิทัลและการปรับใช้กฎหมายไทยกับเงินสกุลดิจิทัลบิทคอยน์.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560.